

***Roken in de ouderenzorg:***

***de rechten van cliënten in de ouderenzorg vs.  
de rechten van zorgmedewerkers***

UNO Symposium 2024

Vrijheid, verantwoordelijkheid en veiligheid in de ouderenzorg

Mr. dr. Brenda Frederiks

Amsterdam UMC (afdeling ethiek, recht en humaniora)

Woensdag 5 juni 2024

[b.frederiks@amsterdamumc.nl](mailto:b.frederiks@amsterdamumc.nl)



## Disclosure belangen spreker

(potentiële) belangenverstrengeling	Geen / Zie hieronder
Voor bijeenkomst mogelijk relevante relaties met bedrijven	Bedrijfsnamen
<ul style="list-style-type: none"><li>• Sponsoring of onderzoeksgeld</li><li>• Honorarium of andere (financiële) vergoeding</li><li>• Aandeelhouder</li><li>• Andere relatie, namelijk ...</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>•</li><li>•</li><li>•</li><li>•</li></ul>

# Centraal staat het thema 'roken'

---

- Wat zijn de rechten van cliënten in de ouderenzorg?
- Wat zijn de rechten van zorgmedewerkers?
- Mag een verbod op roken in de huisregels worden vastgelegd?
- Wat staat er in de wet over roken?





▲ Neeltje Doruijter (90) pakt er nog flink op los in De Beemden in Sint-Michielsgestel. © Jan Zandee/ Fotoburo Bolsius

## Neeltje (90) mag vanaf 1 oktober niet meer roken in haar appartementje in het verzorgingshuis

BOXTEL/SINT-MICHELSGESTEL - Zorggroep Elde Maasduinen (ZGEM) gaat de sigaret, de sigaar, de pijp, de e-sigaret en al het andere waar rook uit komt in de ban doen. Vanaf 1 oktober dit jaar mogen ouderen in hun eigen appartement niet meer roken. Neeltje Doruijter (90) uit Sint-Michielsgestel is er helemaal niet blij mee.



▲ De Eindhovense Truuske Lier is een van de ouderen die vanaf 1 juli alleen nog buiten mag roken. © Kees Martens/DCI Media

## 100-jarige Truuske baalt van rookverbod: 'Waarom oude mensen nog hun sigaretje afnemen?'

EINDHOVEN - „Belachelijk. Waarom oude mensen als ik nog hun sigaretje afnemen?" De 100-jarige Truuske Lier is een van de rokende ouderen die bij zorginstelling Archipel woont en per 1 juli te maken krijgt met een algeheel rookverbod in hun woongebouw.

## Zoon daagt bewindvoerder demeterende moeder voor rechter: "Roken is een mensenrecht"

5 december 2023, 08.18 uur · Aangepast 6 december 2023, 11.55 uur · Door: Maaike Polder

In de rechtbank van Alkmaar is vandaag een kort geding over roken. Jurjen Sietsema uit Alkmaar stelt dat zijn 83-jarige moeder geen sigaretten mag kopen van haar bewindvoerder. Hilda woont in een verzorgingshuis voor mensen met dementie in Bergen en sigaretjes 'is het enige waar ze nog van geniet'.



Oudere roker, foto ter illustratie - Foto: ANP

"Ze zit daar in een wachthuis voor de dood. Ze komt er niet om te herstellen. Pak dat sigaretje niet van haar af", aldus Sietsema tegen NH voorafgaand aan de zitting van vanmiddag.

Zijn moeder lijdt aan Alzheimer in een vergevorderd stadium. In verband met schulden in het verleden en geen sociaal netwerk wordt het geld van Hilda al een jaar of vijftien beheerd door bewindvoerder Finaid B.V - vertegenwoordigd door Joris Poll.

Daarnaast is hij ook als haar mentor aangesteld, wat inhoudt dat hij gaat over niet-financiële zaken, zoals de zorg voor de bejaarde mevrouw.

# Eerst een paar vragen aan jullie

- Mogen cliënten roken op hun kamer bij jullie? Ja/Nee
- Staat er in de huisregels iets over roken? Ja/Nee
- Mogen cliënten buiten roken? Ja/Nee
- Mogen medewerkers buiten roken? Ja/Nee
- Mag je tegen een client zeggen dat je niet zijn appartement bezoekt omdat hij zoveel rookt? Ja/Nee
- Een mentor verbiedt dat zijn client rookt, laat je een client dan wel roken als hij dat graag wil? Ja/Nee
- Tot slot: geldt er bij jullie een algeheel verbod op roken? Ja/Nee

# Tijdslijn van de wetgever

- Op 1 juli 2021 alle rookruimtes in (semi) publieke openbare gebouwen moeten worden gesloten, inclusief de ruimtes in de ouderenzorg. Een uitzondering geldt voor een rookverbod in privéruimten van cliënten en in de open lucht.  
Bron: de tabaks- en rookwarenwet (Trw)
- Nationaal Preventieakkoord: in 2030 de gehele zorg rookvrij. Echter, dit is geen wet
- De Wet zorg en dwang, sinds 1 januari 2020, waarin regels zijn vastgelegd over huisregels en onvrijwillige zorg

# Verplichtingen voor cliënten

Er mag worden gerookt door cliënten:

- in ruimten waar geen inbreuk mag worden gemaakt op de persoonlijke levenssfeer (eigen appartement)
- De open lucht

Dit betekent dat er *geen verplichting* is om een algeheel rookverbod in te stellen.

Cliënten kunnen ook niet gedwongen worden om te stoppen met roken, wel heeft de zorgaanbieder een *zorgplicht* om niet-rokers te beschermen (o.a. goede afzuiging)

- **Bron:** artikel 6.2 lid 1 Tabaks- en rookwarenbesluit, artikel 8 EVRM, artikel 10/11 Grondwet.

# Verplichtingen voor werkgevers?

- Werknemers moeten rookvrij - zonder hinder en overlast van tabaksrook - kunnen werken (Bron: tabaks- en rookwarenwet)
- Werkgever is verplicht om werknemers een gezonde en veilige werkplek te bieden (Bron: Arbowet)
- Werkgever heeft geen zeggenschap over de vrije tijd van de werknemer, dus roken in de pauze mag (buiten het terrein)
- Werknemers mogen cliënten niet verplichten te stoppen met roken in hun eigen appartement (Bron: artikel 6.2 sub 1a Tabaks- en rookwarenbesluit). Wel kunnen daarover 'vrijwillige' afspraken worden gemaakt in het licht van de Arbowet.



# Overige verplichtingen

- Rookbeleid moet met instemming van de cliëntenraad worden vastgesteld (artikel 8 lid 1 sub d Wmcz 2018)
- Rookbeleid moet met instemming van de OR worden vastgesteld (artikel 27 lid 1 sub d WOR)

*Bijvoorbeeld dat niet op het terrein mag worden gerookt door werknemers*

# Wet zorg en dwang

- In het zorgplan kunnen *afspraken* worden opgenomen over het roken in het kader van de zorg en ondersteuning aan een client
- Indien er verzet komt tegen deze afspraken (beperkingen om het eigen leven in te richten waarbij client iets moet nalaten): *criteria voor onvrijwillige zorg* nalopen (ernstig nadeel voor client zelf of anderen, proportionaliteit, doelmatigheid en subsidiariteit)
- Huisregels

# Voorbeelden van onvrijwillige zorg

---

- Client verzet zich tegen het aantal sigaretten
- Client verzet zich tegen het niet hebben van vuur in eigen beheer
- Client mag niet op zijn balkon roken
- Client mag niet buiten roken
- Client mag niet in zijn eigen appartement roken
- Let ook op zaken die stiekem gebeuren (zorgverlener verstoopt sigaretten of vuur)
  
- Relevante vragen:
  - *Wat is het ernstig nadeel voor client zelf of anderen?*
  - *Welke alternatieven zijn er te bedenken?*
  - *Wat is het oordeel van de Wzd-functionaris?*

# Huisregels

---

De kern van zijn klacht is dat het algehele rookverbod om in de eigen kamer en in de buitenlucht op het terrein te roken in strijd is met de huisregels van de instelling. Volgens de klager worden de huisregels ten onrechte niet toegepast. In de huisregels staat namelijk dat regels alleen kunnen worden opgenomen als ze nodig zijn voor de ordelijke gang van zaken en de veiligheid binnen de accommodatie.

De instelling geeft aan dat het rookverbod dient om de gezondheid van cliënten, medewerkers en bezoekers te bevorderen. Volgens de rechtbank valt dit niet onder 'de ordelijke gang van zaken en de veiligheid'. Daarnaast stelt de instelling dat het algehele rookverbod dient ter bescherming van de veiligheid van cliënten, medewerkers en bezoekers. De rechtbank oordeelt dat deze stelling onvoldoende is onderbouwd.

De rechtbank oordeelt ook dat het algehele rookverbod van GGzE niet voldoet aan de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz). GGzE vindt dat zij het rookverbod volgens de wet moest instellen. In de Tabaks- en rookwarenwet en het bijbehorende besluit staat echter dat de verplichting van een rookverbod niet geldt 'in ruimten waar geen inbreuk mag worden gemaakt op de persoonlijke levenssfeer' en 'in de open lucht'. Volgens de rechtbank had GGzE dus geen wettelijke verplichting om per 1 juli 2022 een algeheel rookverbod in te voeren. Dit was een eigen keuze van de instelling.

# Huisregels

---

## Een verbod op roken toch in de huisregels

De voorzitter benoemt dat de uitvoering van de Tabaks- en rookwarenwet, die ook van toepassing is op de GGZ-instellingen, op landelijk niveau ter discussie staat. Recent heeft de Rechtbank Oost-Brabant geoordeeld dat een algeheel rookverbod in een zorginstelling onder omstandigheden een te vergaande beperking van de persoonlijke levenssfeer kan betekenen. Verweerder A is van deze discussie op de hoogte maar merkt op dat in het patiëntenbeleid tot op heden uitvoering gegeven wordt aan het door de Raad van Bestuur UMCU vastgestelde en in huisregels vastgelegde rookverbod in en rond het ziekenhuis. Mogelijk zal ook naar aanleiding van deze casus dit beleid opnieuw aan de orde worden gesteld.



# Huisregels

---

- In de huisregels mogen alleen regels worden opgenomen die noodzakelijk zijn voor de ordelijke gang van zaken en de veiligheid binnen de accommodatie.
- Een rookverbod met als doel om de gezondheid van klanten, medewerkers en bezoekers te bevorderen valt niet onder de ordelijke gang van zaken en de veiligheid



# Samenvattend

- Gezonde werkomgeving verplichting voor werkgever
- Roken helemaal verbieden kan niet
- Stimuleren om te stoppen met roken mag, maar niet onder dwang
- De Wet zorg en dwang komt in beeld zodra client zich verzet tegen de afspraken over roken
- Huisregels binnen de Wzd moeten voldoen aan strikte eisen